

ERDÉLYI MUZEUM

AZ ERD. MUZEUM EGYLET IGAZG. VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FINÁLY HENRIK,

M. K. EGYET. TANÁR, A MUZ. EGYL. TITKÁRA, A M. TUD. AKAD. L. T.

Megjelen havonként. Május I. Ára évenként 1 frt. 15 kr.

Tartalom: Könyvészeti adatok a classica philologia történetéhez hazánkban. II. Szamosi János. — Toldalék ehhez. Bartal Antal. — Az erd. muzeum-egylet 1874 márcz. 12. tartott közgyűlésén a muzeumi gyűjtemények állapotáról tett jelentések, I. az állattani gyűjteményről, II. a növénytani gyűjteményről, III. Ásványtani osztály. IV. Régiség és éremtár. — „Történeti Lapok”, ismertetés. — Muzeumi gyűjtemények gyarapodása Márcziusban.

Könyvészeti adatok a classica philologia történetéhez hazánkban.

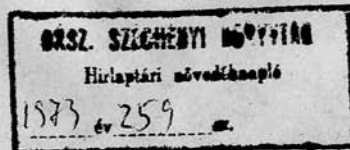
II.

Első közleményemhez a sajtóhibák kijávitásán kívül *) a következő pótlékokat adhatom: a) Szabó Károly tudós bibliográfunk szivességéből: 1) Szikszai Fabricius Vazul Nomenclaturája Bártfán 1630. 12. r. megjelent kiadásának egyetlen példányát, ő 1873-ban N.-Szebenből kapta. 2) Nomenclatura seu Dictionarium Latino-Germanicum, ex variis probatisque Autoribus collecta. Nunc denuo adjectum idioma Hungaricum, in usum discentium. Excusum Cibinii. 1629. 8. r. b) Ponori Thewrewk Emil szivességéből: Lexicon Joannis Marmelii, seu latina rerum vocabula, in suas digesta classes, cum germanica et hungarica interpretatione etc. Craeoviae 1533. 12-rét, 207 lap, gót betűkkel. Ismertette a „Tanodai lapok” 1864. (febr. 4.) 50. lapján.

Mythologia. Régisegtan.

A mythologiai művek sorát nálunk tudtommal Gautruche Péter Historia poeticája és Pomey Ferencz Antalnak Pantheon mythicum-a nyitják meg. Mindketten francia jezsuiták voltak s rövid kézikönyveik csaknem egész Európában s így nálunk is száz éven túl meglehetősen elterjedett és kedvelt segédeszközei voltak a classikai tanulmányoknak. Gautruche (Historia poetica ad faciliorem poetarum et veterum auctorum intelligentiam. Gallice conscripta. Post septimam editionem Latine reddita etc.) művének részéről következő hazai kiadásait ismerem: 1728 N.-Szombat, 1742 Kassa, és 1766 Kőszvár. Pomey Pantheon mythicumának is okvetetlenül

*) A 28. l. alulról 3. sorb. olv. „elégedtem meg.” — 30. l. felül. 6. sorb. olv. „iskolai használatban.” — 22. sorb. Velence után kimaradt: 1595. — 31. lap. felül. 14. sorb. olv. „Erdőbényei.” — 33. lap. 13. sorb. olv. „Kézy.”

kell hazai kiadásának lenni, én azonban egyet sem láttam. (V. ö. Ratio educationis. I. §. CLIX. Vindob. 1777., mely ezeknek további használatát mind addig megengedi, míg Holle Mythológiája az egyetemi nyomdában meg nem jelenik).

Az 1747-ben Budán „in usum Scholae Körösiensis“ megjelent „Liber poeticus brevi tenuique stilo etc.“ harmadik könyvében „Conspectum Deorum fictorum“-ot is tartalmaz rövid, száraz vázlatban.

Az első magyar nyelvű mythologia tudtommal 1766-ban jelent meg a hely megnevezése nélkül (Kolozsvár?) Kolumbán Jánostól ily cím alatt: „A régi Pogányoknak az ő Istenekről és Isteni tiszteletekről való Historia. Kolumbán Benkő szerint (Transsilv. II. 483.) „quorundam Comitatum Adessor volt és Kraszna megyében Vársolczon lakott.

1778-ban Budán, az egyetemi nyomdában megjelent Holle (Fülöp József) Mythológiájának latin fordítása, melyet Horányi Elek piarista készített a kormány megbízásából. Nem igen kedvező bírálata olvasható a „Merkur von Ungarn“ 1786 folyamának 855–865 lapjain. Még egy kiadását ismerem Budán 1806-ból.

Kis Jánosnak 1805-ben Pozsonyban 44 rézre metszett képpel megjelent „Görög és római Mythológiá“-ja minden tekintetben nagy haladást mutat s bátran állíthatom, hogy jelenleg nem bírnak olyan mythologiai kézikönyvvel (Stoll fordítását nem számíthatom ide, mert fordítás), mely úgy a tudomány színvonalán állana, mint akkor Kisé állott volt.

1844-ben Pesten megjelent Császár Ferencz Görög római mythologiai Zsebszótára, mely annak idejében méltán közkedves-ségben volt.

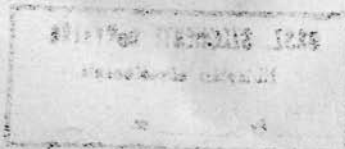
1845-ben jelent meg Kolozsvárt az év megjelölése nélkül Lamé Fleury Mythológiája, növendék ifjaknak, Nagy Pétertől fordítva, (15 kómetszettel), melynek, mint értesültem, új kiadása készül.

Ugyancsak 1845-ben adta ki Pesten Peregriny Elek is Mythologia-ját a két nembeli ifjuság használatára 10 köre metszett táblával, melynek 1870ben megjelent második bővített kiadását bíráltam az országos középtanodai tanáregylet „Közlöny“-ének V. (1872.) folyamában az 568—578 lapokon.

1864-ben ugyancsak Pesten jelent meg Báttaszéki Lajostól „Hitregetan. Az aegyptomiak, phoenicziek, perzsák, rómaiak és görögök hitregeje. Iskolai és magánhasználatra“ 20 fametszvénynyel.

1864-ben jelent meg Pesten Stoll H. Vilmos jeles mythologiai kézikönyvének fordítása L. S.-től 32 ábrával („A görög-római hitregetan (Mythologia) kézikönyve. Gymnasiumok számára“), mely ma kétség kívül egyedül használható magyar mythologia.

Midőn 1867-ben a tantervi csodaszülöttektől szabadulni nem tudó szegény hazánkat azon kellemes meglepetésben részesítették, hogy

az V. gymnasiumi osztályban a mythológiának latin nyelven való tanítását rendelték el: akkor megjelent Egerben egy 16 lapból álló füzet „Mythologiae veterum Romanorum epitome. In usum V. classis gymnasiorum.“ A címlapon szokás szerint 1868 áll. E névtelen füzet (szerzője állítólag Szvorényi József főgymn. igazgató) bíráló ismertetése megjelent B. K.-tól (Babics Kálmán) a budapesti tanár-egylet Közlönye (867) VI. füzetének 36. 37. lapjain.

A régiség-tani művek sorát rosz omenként két, állítólag jeles mű nyitja meg, melyek azonban kéziratban maradvá, az irodalomra nézve — talán nagy kárára is — elvesztek. Az első Ajtai Abó d Mihály görög régiség-tana a 18. század közepéből, melyről Bod Péter Athenásának 3. lapján ezt olvassuk: „de nevezetesen megdolgozta a' görög Régiségeket: mely irás, ha világ eleibe menne; úgy lehet itélni, hogy lenne egy plenum et perfectum Antiquitatum Graecarum Systema, a' melyhez hasonló nem forgott a' Tudósok kezekben.“ A másik Csepregi Ferencz műve, mely a marosvásárhelyi Teleki-könyvtárban őriztetik (Catalog. Biblioth. Sam. Teleki II, 317 lap): „Antiquitatum Graecarum praecipue Atticarum descriptio.“ Csepregi kolozsvári ref. tanár volt s meghalt 1758-ban (Bod Athenas 311 lap).

A nyomtatásban megjelent görög régiség-tanok sorát tudtommal Benkő Ferencz nagy-enyedi tanár nyitja meg „Görög régiségek“ című művével, mely az általa kiadott „Parnassusi Időtöltés“-nek 1793-ban N.-Szebenben megjelent első darabját képezi. Az 1794-ben megjelent második darab a „Római régiségek“-et tartalmazza.

1808-ban Pesten jelent meg Stipsics Alajos Manótól: „Archaeologiae rituum Graecorum Enchiridion. Praemittitur Mythologiae graecae et romanae adumbratio.“

1809-ben Pozsonyban a fáradhatatlan Kis János adta ki Eschenburg után „A régi Görögök erkölceinek és szokásainak, vagy vallásbeli, polgári, hadi és házi rendtartásainak leírását.“

1814-ben jelent meg Budán névtelenül a kormány megbízásából „Compendium Antiquitatum Graecarum. Ad usum primae Humanitatis scholae in regniis per Hungariam adnexasque provincias gymnasiiis.“ Szerzője a tudós Schönwisner István apát. Még ösmere kiadásait 1818 és 1824-ből.

Fojtényi Fer. János „Görög régiség-tan“-a 1852-ben látott napvilágot Győrött.

1862-ben Kolozsvárt jelent meg Garda József-től „Görög régiség-tan“, mely a függelékben (90 - 100 lap) mythológiát is tartalmaz.

Végre 1871-ben jelent meg Pesten Pór Antaltól „Hellas földirata és hellen államrégiségek“, melyet az akadémia pályadíjjal

koszoruzott, s mely tanulmányon alapuló mű jelenleg kétség kívül legjobb görög régiségtanunk.

A római régiségtanok sorát Nieupoortnak egész Európában méltán közkedvességű kézikönyve nyitja meg, melynek következő hazai kiadásait tudom: Budán 1748. 1774. 1784. 1793. 1799. N.-Szombatban 1765. és Kolosvárt 1782. Ismertetve Molnár János Magyar Könyv-ház IV szakaszának 77—146 lapjain.

Ezt követte Cellarius Kristóf „Breviarium antiquitatum Romanorum“-a, melynek kalocsai kiadását láttam 1775-ből. Sirach C. B. „Antiquitatum Romanarum brevis descriptio“-jának csak „editio tertiá“-ját ismerem 1802-ből Kassáról; az előbbieket hol és mikor jelentek meg, nem tudom kikutatni. Stipsics „Archaeologiae rituum et morum veteris Romae adumbratio“-ját csak Schönwisner előszavából a római régiségekhez ismerem, ő azonban sem helyet sem időt nem nevez meg. Schoenwisner apátnak „Compendium Antiquitatum Romanarum. Ad usum II. Human. scholae etc.“ már saját neve alatt jelent meg Budán 1821 és 1825-ben.

1836-ban jelent meg Pesten Irmesi Homonnai Imre „Római régiségek“ című műve, mely annak idejében meglehetősen kézikönyv volt. — Hindi Mihálynak 1849-ben Pesten megjelent „Római régiségtan“-a csak egyszerű fordítása a Bécsben az iskolakönyvek kiadó intézetében megjelent német tankönyvnek. — Belák József „Római régiségtan“-a két kiadást ért, v. m. Pesten 1851. és 1856. s hogy azt elérhette, szomorú bizonyítványa annak, hogy irodalmunkban jelenleg felette nélkülözünk egy jóra való kézikönyvet.

A mythologiai és régiségügyi értekezéseket más alkalommal sorolom fel.

Szamosi János.

Toldalék.

Az „Erdélyi muzeum“ folyó év 2. sz. 28-ik lapján megjelent Szamosi Jánostól az I. közlemény „Latia és görög szótáriródlmunk“ cím alatt.

Minthogy az ilyen közlemények csak akkor bírnak belbecsesel, ha minél pontosabbak és kimerítőbbek: nem fogja, úgy hiszem, a szerző úr rossz néven venni, ha ezen adatok kiegészítéséhez járulok.

Mindenek előtt a szótárakra vonatkozó értekezésekhez csatolandó: 1) Tertiria Mihályé, kinek a magyarországi szótárról bár rövid ismertetése a „Zeitschrift für und von Ungern 1803. IV, 246. lapján „Einige Beiträge zur Literaturgeschichte Ungerns“ cím alatt megjelent. 2) Molnár Jánosé, ki „Magyar könyv-ház“-ában 1802 XVIII. szak. 15. l. Calepinus Ambrusól terjedelmesen értekezik és autopsia után állítja, hogy csak is a tizenegy nyelvű szótárban, mely Baselben 1598-ban megjelent, megvannak

a magyar szók. 3) Pon. Thewrewk Emilé, kinek sikerült a „Tanod. Lapok“ 1864. I. 50. l. Murelius szótárának címét és megjelenési idejét minden kifogás ellen biztosítani. Teljes címe u. i. ez: *Lexicon Joannis Murelii, seu latina rerum vocabula, in suas digesta classes, cum germanica et hungarica interpretatione.*—*Praeclarae indolis et amplissimae spei adolescentulis: Michaeli et Francisco, magnifici quondam domini Stephani a Pere filius, Martinus Heptamidius Bibliopola Cracoviensis S. D. Cracoviae per Hieronymum Victorem anno ab orbe redempto M D XXXIII.* és egy példánya megvan Tirolban, a schwatzi szf. Ferencziek könyvtárában“ M. Nro 865. a . . . —

Mokry Benjáminról ezt állítja a tudós szerző: „figyelemre méltó munka, melynek ritkaságáról tanuskodik azon körülmény, hogy eddig sehol sem találtam említve.“ Mokry Benjáminról igen méltatólag emlékszik Thaisz a Tud. Gyűjt. 1823. IX. k. 93. l.

A 18-ik századbéli szótárírókhoz sorolandó: Miskolczi Ferencz, kinek „*Vocabularium latino-ungaricum*“-ja 1724-ben Győrött megjelent.

A 19-dik századbéli szótárírók között nem találok említve Bernolák Antalt, kinek 5 kötetnyi „*Lexicon Slav. Bohem.-Latino-Germanico-Hungaricum* 1825-ben Budán és *Repertoriuma* ugyanott 1827-ben megjelent és ki, talán épp oly joggal mint Jambressich András, említést érdemel.

Márton József Lexiconjára nézve így helyesek az adatok: *Lexicon trilingue lat.-, hung.-germ. Pars I. A—L. Viennae 1818; M—Z. u. o. 1819;*

és Német, magy. deák szótár, a legjobb szókönyvek, különösen Kraft *lexicon*a szerint 1823.

Gradus ad Parnassum megjelent már 1829-ben Nagyszombatban. Továbbá az 1771-iki kiadás nem Bischof-hanem Erschek-től eredt.

Cellariusnál hiányzik az 1785-iki pozsonyi és 1788-diki besztercebányai kiadásnak az említése.

Az iskolai szótárakhoz számítandó Kovácsy Jánosnak szótára, melynek címe: *Deutsch, Ungarisch, Lateinisches Handwörterbuch.* Pressburg 1848.

A specialis szótárak közül kimaradt: Veress Ignáczé *Corn. Nepos*hoz Pest. 1865 és ugyanazé *Ovidius*hoz Pest 1864.

Miután a szerző úr jónak látta, némely kiadásnál az illető bírálatokat is idézni, mely eljárást csak is helyeselni lehet, az ügy érdekében ezen adatokat is kiegészítem:

1) Pon. Thewrewk Józsefnek „*Dictionarium Polyglotum*“-ját ismerteti Horváth István a Tud. Gyűjt. 1835. II. 122. l.

2) Bartl „Szótárát J. Caesarhoz“ ismerteti *éq.* Krit. Lap. 1862. II; 418. l.

3) Vass József szótárát „Corn. Nepos“-hoz bírálta Veress Ign. Krit. Lap. 1862. I; 43. l.

4) A kolozsvári szótárnak rövid ismertetése olvasható még Uj M. Muz 1858. I. k. 422. l.

Ennyiből áll tarlózatom ezen a téren, melyet a telyesség kedvéért közölni kötelességemnek tartottam.

Bartl Antal.

Az erdélyi muzeum-egylet 1874 Márczius 12-kén tartott közgyűlésén a muzeumi gyűjtemények állapotáról tett jelentések.

I. Az állattani gyűjteményről.

A muzeum-egylet állattani gyűjteményének jelenlegi állapotáról s a lefolyt évben történt gyarapodásáról, ezennel van szerencsém a következő jelentést terjeszteni a t. közgyűlés elé.

A gyűjtemény, — melynek az egylet áldozatkész buzgalomával beszerzett tárgyai, mint tudományos tan anyag a lefolyt évben az állattan egyetemi előadásánál kiváló szolgálatokat tettek, — a mult közgyűlés óta ha nem is nagy számu, de minden esetre értékes tárgyakkal gazdagodott, melyek a mellékelt részletes kimutatás szerint a következők:

}	3 emlős,
	17 madár,
	9 szogycsont,
	1 hulló,
	3 kétéltű,
	5 hal

Ki kell emelnem, hogy Klir János segédőr, a választmány megbízásából a nyár folytán, igen hiányos hal gyűjteményünk kiegészítésére, hosszabb kirándulást tett Erdély vízterületeire, s éppen jelenleg van elfoglalva a gyűjtött anyag rendezésével s kiállításával; ezen munkával kapcsolatban a régi hal-, kétéltű s hulló-gyűjtemény is újból rendeztetik, s az illető tárgyak üveg lemezekre erősítve, czélszerűen s díszesen állíttatnak ki.

A Bielz Alberttől vásárolt puhány-gyűjtemény, mely a szükségelt szekrények hiányában, eddigelő két éven át, nem állíttathatott ki- a választmány által beszerzett 6 szekrényben nyert elhelyezést, s így jelenleg ezen nagyobb muzeumokban is párját ritkító gazdag gyűjtemény ugy a szakértőknek, mint a közönségnek rendelkezésére áll.

Nem hagyhatom ez alkalommal megjegyzés nélkül, miszerint az emeleti kisebb téremben elhelyezve volt gyűjtemény, részben a földszinti szárnyhelyiségbe költöztetett; ezen változtatás nem az illető

gyűjtemények czélszerűbb elhelyezése kedvéért történt, hanem egyszerűen kényszerűségből, a menynyiben az épületnek a t. közgyűlés előtt ismeretes jelenlegi felosztása mellett csupán az említett emeleti helyiség volt a tanszék számára szolgáló dolgozda berendezésére használható, — ezen szükség parancsolta intézkedés azonban csak ideiglenes, s az egyleti gyűjtemények ismét az előbbi czélszerű és természetes rendben fognak elhelyeztetni, míhelyt az épületen tervbe vett, s a miniszteriumtól kérelmezett, mulhatatlanul szükséges változtatások foganatosíttatnak, a midőn az egyleti segédőr, kinek dolgozdája jelenleg hely hiánya miatt, az egyetem által bérben tartott lakásban létezik, szintén az épületben nyerend czélszerű, alkalmas helyiséget.

Dr. Entz Géza.

Az állatosztály gyarapodott 1873. évben.

Kitö mött madarak.

1 Falco lagopus, parlagi sas ♂. — 1 Alcedo ispida, jegér ♂. — 1 Picus minor, kis harkály ♀. — 1 Certhia familiaris, fakúsz ♀. — 3 Fringilla domestica, házi veréb ♀ ♀ ♀ *fejér szárnyú*, — 1 Fringilla coelebs, erdei pinty ♀. — 1 Fringilla montifringilla, fenyőpinty ♂. — 1 Fringilla spinus, esíz ♀. — 1 Parus ater, fenyves czinke ♂. — 1 Regulus croceocephalus, ezitrom-madár ♂. — 1 Cinclus aquaticus, vízi rigó ♂. — 1 Sylvia rubecula, veresbegy ♂. — 2 Sylvia sibilatrix? ♂♂. — 1 Sylvia Bonellii? ♂. — 1 Cygnus olor, hattyu ♂. Összesen 17.

Mellesont.

1 Corvus cornix, hamvas varjú ♂. — 1 Corvus frugilegus, fekete varjú ♂. — 1 Picus major, nagy harkály ♀. — 1 Picus major, nagy harkály (*fej*). — 1 Picus medius, közép harkály ♀. — 1 Fringilla cannabina, kenderike ♂. — 1 Sylvia luscinia, fülemile ♂. — 1 Scolopax „rusticola, erdei szalenka ♂. — 1 Gallinula porzana, vízi csirke ♀. Összesen 9.

Emlős.

1 Sciurus vulgaris, mókus ♀. — 1 Mustela vulgaris, menetke ♂. — 1 Spalax typhlus, szürke vakond ♂. Összesen 3.

Hüllők.

2 Bufo cinereus, nagy varangy ♂ ♀. — 1 Rana esculenta, kecske béka ♂. Összesen 3.

Szeszbe.

1 Lacerta agilis, gyík (*kétfarku*), Fábri Józseftől. — 1 Cypripus carpio, potyka. — 2 Petromyzon Planeri, orsa. — 2 Ammocetes branchialis (*a Petromyzon Pl. álczája*). Összesen 6.

Az 1873-dik évi excursión gyűjtött hüllők most vannak munka alatt.

Klir János,
erd. orsz. muzeum segédőre.

II. Növénytani osztály.

A munkálatok a növénytani osztályban csak m. é. május hóban kezdettek meg, miután csak akkor lehetett egyáltalában az egyetemi növénytani tanszéknek átadott helyiségekben a munkálatokhoz fogni.

Az igen tisztelt muzeum-egyleti választmány, indítványaimat a legkivánatosabb módon teljesítette, és nem csak a szükséges papír és mérgezési költségeket engedélyezte, hanem egyuttal czélszerű szekrények készítését is elrendelte.

Igy több mint hét és fél rizma papírra fel vannak ragasztva a növények, és a tizenkét új herbarium-szekrénybe felállítva, Nyman Sylloge florae Europaeae című munkája után. — Ezen szekrényekben alig van még egy pár száz növénynek helye.

Ezt a kézzel fogható eredményt következő munkálatok előzték meg, illetőleg kísérték.

Az egyetemi növénykerti szolga Farkas Kálmán, a Landoz, Wolf és Czetz féle ugyszintén az ez évben birtokunkba jutott gyűjteményeket egészen, és a Kováts és Pávai féléket nagy részben mérgezte (Hydrarg. bichl. corros. 2 uncia, Alcoh. abs. 40 uncia oldatban), és a fennevezett gyűjteményekből több mint hétezer lapot felragasztott.

Ezen ily módon rendezésre előkészített növényeket az egyetemi növénytani tanár-segéd Knapp József ur, ritka buzgalommal rendezte útasításom szerint, míg a csira-növényeket (Bryophyta) magam rendeztem Schimper (mohokat) és Körber (zuzmókat) munkái után, a moszatok (Algae) és májmohok (Musci hepa.), szintén az új tokokban el vannak helyezve és abc rendben felállítva, miután a tudományos rendezésre szükséges munkák még nem jutottak kezeimhez.

A gyűjtemények szaporodtak, és ezen szaporodást annál örömeztőbb constatólom, miután a gyűjteményben lévő hézagok, valamicskével pótolttak.

Múlt évi jelentésem szerint a muzeumi növénytár állott: 7316 faj, és 52,320 példányból, ez évben pedig 7443 fajt, és 55,210 példányt birunk.

Az ajándékozók Freyn vasúti mérnök Budapesten, Janka Géza budapesti nemzeti muzeumi őr, Göth kolozsvári gyógyszerészsegéd urak, és én magam voltam.

A növények, melyek eddig még gyűjteményünkben képviselve nem voltak, vagy azok, melyeknek hazai lelhelyei az erdélyi muzeumi herbariumból hiányoztak, a következők:

(Az F. G. J. K. betűk a fenn említett négy adakozó nevét jelentik röviden.)

Achillea pseudopectinata Janka (J.), *A. scabra* Host (K.), *A. Tournefortii* DC (J.), *Alsine Saxifraga* Boiss. (J.), *Alyssum mari-*

timum *L.* (K.), *Amarantus prostratus* *Balb.* (K.), *Andropogon panor-
mitanus* *Parl.* (K.), *Anchusa hybrida* *Ten.* (K.), *Arabis albida* *Stev.*
(K.), *A. collina* *Ten.* (K.), *A. petrogena* *Kern.* (K.), *Arisarum pro-
boscideum* *Ten.* (K.), *Asplenium Trichomanes* *L.* Csucsá Kolozsm. (F.),
A. trichomanoides *L.* (K.), *Aster Amellus* *L.* (*A. scepusiensis* *Kit.*
Aschers.) (K.), *Astragalus albidus* *W. K. Torda* (G.), *A. ponticus*
Pall. (J.), *A. vimineus* *Pall.* (J.).

Bellevalia romana *Rechb.* (K.), *Botrychium simplex* *Hitch.* (K.),
Brachypodium sanctum *Janka* (J.), *Brassica fruticulosa* *Cyr.* (K.),
Buffonia parviflora *Gris.* (J.), *Bulbocodium ruthenicum* *Bung.* Tor-
da (G.).

Campanula Allionii *Vill.* (K.), *Carex laevis* *Kit.* (K.), *Centau-
rea Besseriana* *DC.* (J.), *C. jurinaefolia* *Boiss.* (J.), *C. Kerneriana*
Janka (J.), *C. rutaefolia* *S. & Sm.* (J.), *Cephalaria graeca* *R. & S.* (J.),
C. macrophylla *Gris.* (J.), *Cerinthe gymnandra* *Gasp.* (K.), *Crataegus*
florentina *Guss.* (K.), *Crocus balkanensis* *Janka* (J.), *Crucianella*
graeca *Boise.* (J.), *Cyclamen neapolitanum* (K.), *Cyperus aureus* *Ten.*
(K.).²

Dianthus aridus *Gris.* (J.), *D. furcatus* *Balb.* (K.), *D. micro-
lepis* *Janka* (J.), *D. nardiformis* *Janka.* (J.), *D. Noëanus* *Boiss.* (J.).
D. viscidus *Bery & Chaub.* (J.), *Draba Haynaldi* *Stur.* Bucsésd (K.),

Echium plantagineum *L.* (K.), *Erodium Neireichii* *Janka.* He-
vesmegye (F.), *Ephedra* *sp.* Tordai hasadék (G.), *Euphrasia Bocconii*
Gouan. (K.), *E. latifolia* *Gris.* (K.), *E. rigidifolia* *Biv.* (K.).

Ficaria nudicaulis *Kern.* (F.).

Galium olympicum *Boiss.* (K.), *Genista carinalis* *Gris.* (J.), *G.*
trifoliata *Janka* (J.), *Glyceria nemoralis* *Uechtr. & Koern.* (K.),
Gnaphalium dioicum *L.* Csucsá (F.), *Goniolimon collinum* *Boiss.* (J.),
Gypsophyla glomerata *Pall.* (J.), *G. illyrica* *Arđ.* (J.), *Helichrysum*
angustifolium *DC.* (K.), *Heliotropium dolosum* *De Not.* (J.), *H. tur-
cicum* *Janka* (J.), *Hieracium bohemicum* *Fritz. & Uechtr.* (K.), *H.*
crinitum *Sibth.* (K.), *H. petraeum* *Friv.* (J.), *H. praealto-Pilosella*
Wimm. (K.), *Hypericum rhodopaeum* *Friv.* (J.), *H. rumelicum* *Boiss.*
(J.), *H. vesiculosum* *Gris.* (J.).

Inula Aschersoniana *Janka* (J.), *Iris furcata* *M. B. Torda* (G.),
I. humilis *M. B. Egerbegy* (G.).

Laserpitium nitidum *Zanted.* (K.), *Lithospermum graminifolium*
Viv. (K.), *Lophosciadium meifolium* *DC.* (J.), *Lycopsis variegata* *L.* (J.)
Moehringia Jankae *Gris.* (J.), *Mollugo Cervina* *L.* (J.).

Nasturtium proliferum *Heuff.* (J.), *Nectaroscordium bulgaricum*
Janka (J.), *Orchis obliensis* *Reut.* (K.), *Ornithogalum pyrenaicum*
L. Boos Kolozsm. (F.), *Orobus hirsutus* *L.* (J.)

Panicum compressum *Biv.* (K.), *P. colonum* *L.* (K.), *Pedicu-
laris ortantha* *Gris.* (J.), *Peucedanum minutifolium* *Janka* (J.), *Pha-*

celurus digitatus *Gris.* (J.), *Phyteuma rumelicum Gris.* (J.), *Potentilla Haynaldiana Janka* (J.), *P. taurica Willd.* (J.), *P. Valderia L.* (K.), *Pyrethrum Millefolium Willd.* (J.),

Ranunculus incomparabilis Janka (J.), *R. montanus W.* Erdély (K.), *Rubus affinis W. & N.* (K.).

Salix crataegifolia Bert. (K.), *Sanguisorba dodecandra Mor.* (K.), *Saxifraga adscendens L.* Torda (G.), *S. pseudosancta Janka* (J.), *S. sancta Gris.* (J.), *Scabiosa triniaefolia Friv.* (J.), *Scirpus Savii Seb. & M.* (K.), *Sedum violaceum Vahl* (K.), *Seseli peucedanifolium Bess.* (J.), *Silene Fabaria Sibth. & Sm.* (J.), *S. Frivaldszkyana Hampe* (J.), *S. sericea All.* (K.), *S. supina M. B.* (J.), *Sisymbrium Zanonii Ball.* (K.), *Stachys orientalis Vahl* (J.), *S. tenuifolia Janka* (J.), *Statice minutiflora Guss.* (K.), *Sueda splendens Gr. & Godr.* (J.).

Thlaspi Jankae Kern. Pest (F.), *Tillaea muscosa L.* (K.), *Trifolium incarnatum L.* Bánffy-Hunyad (F.), *T. parviflorum Ehrh.* Torda (G.), *T. trichopterum Panc.* (J.).

Urtica dioica L. v. subinermis Uechtr. (K.).

Veronica didyma Ten. (K.), *Vicia melanops Sibth.* (K.), *Viola delphinantha Boiss.* (J.).

Még egy tetemes szaporodásnak örvend gyűjteményünk, a menyinyiben Knapp József egyetemi tanár-segéd ur a muzeumi választmány részéről nyert anyagi támogatás folytán, a gyűjteményeinkben lévő erdélyi hézagokat pótolta, kirándulásairól 1730 példány növényt átadván rendeltetésüknek. Ezen gyűjtésekről remélhetőleg legközelebb teszen majd ő maga jelentést egy szakszerűen szerkesztett értekezésben.

A muzeumi herbarium mindenki számára, ki a növény tannal foglalkozik, az egész héten át nyitva van, és azt hiszem, nem adok hiába azon reménynek kifejezést, hogy az egyszer ha pár év múlva be leszen rendezve, külső felállítására nézve, bármely európai gyűjteménnyel versenyezhet, és beltartalmára nézve is igen sok tanulmánynak szolgáltathat anyagot.

Dr. Kanitz Ágost.

III. Ásványtani osztály.

Van szerencsém az erdélyi muzeumegylet ásvány- és földtani gyűjteményeinek állapotáról évi jelentést tenni.

Először is jelentenem kell, hogy magam az elmúlt évben kiválóan csak az ásványtani gyűjteménnyel foglalkoztam, s hogy a földtani gyűjtemények kezelését a gyűjtemények segédőrrére, Herbach Ferencz urra bízam, a miért is jelentésem kapcsában Herbach urnak a földtani gyűjteményre vonatkozó jelentését változatlanul fel fogom olvasni.

Részemről ki kell először emelnem, hogy az egyeslet tiszt. választmánya beleegyezésével a gyűjtemények tökéletes föllállításához szükséges szekrények u. m. két lejtős fedelű, a terem közepét elfoglaló, és hat oldali szekrény készült, s hogy így lehetséges lesz a muzeumi épületben még hátramaradt őslénytani tárgyakat is áthoznunk és fölláttanunk.

Jelentem továbbá, hogy az ásványgyűjtemény egy részét, mely a lejtős fedelű szekrényekben van elhelyezve, a jelen tudományos követelményeknek megfelelőbben újra rendeztem, e célra az alkalmatlan példányokat ugyanezen szekrények fiókjaiba elhelyeztem, a rendszer kiegészítésére szükséges fajokat és példányokat pedig az egyetem ásványaival pótoltam. Hogy azonban a muzeumegylet ásványait az egyetem tulajdonába tartozóktól különynen meg lehessen különböztetni, az előbbieket fekete, az utóbbiak kék számmal és feliratokkal vannak leltározva. Ekképp kétujonnan rendezett gyűjtemény van a terem közepén kiállítva, egy rendszeres gyűjtemény, melyben a muzeum-egyletnek 601 számozott példányban 696 darab legszebb és legértékesebb—, és egy terminologiai gyűjtemény, melyben 253 részben számozott példányban 327 darab kevésbbé szép és becses ásványa van kiállítva. A terminologiai gyűjteménynek rendezése különben nincsen még befejezve, s sok példány azért nincs még számozva és leltározva, mert a kevésbbé értékes és elhasználásra szánt anyagból lett kiválasztva. Mihelyt ezen gyűjtemény is tökéletesen be lesz fejezve, az abban foglalt darabok is okvetlenül leltározatni fognak.

A leltárt és leltározást illetőleg ki kell emelnem, hogy a muzeumegylet által készített leltárak három példányainak egyike sem állván rendelkezésemre, az ásványgyűjtemény rendezésénél tett változtatásokat nem jegyezhettem belé, de hogy ez utólagosan meg fog történni, mihelyt egy leltár a gyűjteményben le lesz téve. Van ugyan az ásványgyűjteményekről egy régiebb leltár, de ebben nincsen üres rovat, hova az illető jegyzeteket írni lehetne.

A gyűjtemény helyiségeire vonatkozólag egy hiányt ki kell emelnem, de ezen is remélhetőleg nem sokára segítve lesz. Értém ugyanis a termeknek rendkívüli rossz padlózatát, mely miatt a gyűjteményt a portól megóvni lehetetlen. Még a mult év végén bejelentém azonban ezen bajt az egyetem tanácsának, s ez szakértőt küldött, ki javaslatot és költségvetést készített a padló lehetőleg jó karba helyezéséről—s az jóváhagyás végett a magas ministeriumhoz fölterjesztve lett.

Végül kötelességemnek tartom bejelenteni a mult év alatt ásvány- és földtani tárgyakban befolyt ajándékokat; ezek:

gr. Eszterházy Kálmán főispán urtól;

- 1 db. asphalt-márga a Val Travorsból;
Mosel Antal bányatanácsos urtól:
- 1 db. kristálykőszó, agyagra növe, Torda, a Rudolfbánya váj-
talpából;
- 1 db. nagyszemű kőszó Deésaknáról;
Több db. kővület az agyagból, Marosujvárról;
- 1 db. chloritpala pyrittel, zárvány a sőtömbzetből Parajdról;
- 1 db. aragonit-kéreg, üledék egy sósforrásból Parajd vidékéről;
- 1 db. kristálykőszó, szemcsés sónöve. Kolozsról;
- Cseh Lajos bányatanácsos urtól:
- 16 db. Gránátkristály Offenbánya vidékéről;
Barta János sebész urtól:
- 1 db. kristályodott kőszó Kolozsról;
Herbich Ferencz őrsegéd urtól:
- 1 db. zirkon Miaskból;
- 1 db. fűrtös auripigment arsenen, fennőtt baryttal, Kapnikről.

Ennek kapcsában van szerencsém Herbich Ferencz őrsegéd ur-
nak jelentését a földtani gyűjteményre vonatkozólag fölolvadni.

„A muzeumegylet célját szemmel tartva, a múlt évben is oda
igyekeztem, hogy a hazai földtani gyűjtemény kiegészítettessék, s ez
— különösen a Székelyföldre vonatkozólag — kielégítően sikerült is.

A földtani vizsgálatok, melyeket a kormány megbízásából a
mult évben keresztülvittem, lehetőségessé tették, hogy a keleti Kár-
pátok egy nagy részének, különösen a Csík- és Háromszéknek kő-
zetnemeit összegyűjtsem.

A Tatros folyó vízterületében a dyas, trias, kréta és eocen
képletek kőzeteit nagy választékban gyűjtém, az Úzvölgye az ott
gyűjtött kőzetváltozatok által földtanilag tökéletesen képviselve van
s a Kászon is tetemes anyagot nyújtott.

A Háromszékben a Bérczesről, Ojtoz, Osdola, Gelence, Zabo-
la, Kovászna, Zágón, Borosnyáról és a Csukásról minden kőzetválto-
zat megvan: a bodoki hegységben Angyalosról, Giődöfalváról, Bodok-
ról, Málnásról, valamint Sepsi-Szt.-György vidékéről is mélyen be a
baróthi hegységig s ott a Sűgőről, Görgőről és Pisztrángosról meg-
van minden kőzetváltozat.

Az ezen területen gyűjtött s ezer darabon felül menő kőzetta-
ni és őslénytani tárgyakkal a muzeum gyűjteményébe kebelezése ál-
tal az Aranyosszék kivételével az egész Székelyföld földtana any-
nyira képviselve van, hogy ezen országterületnek részletes földtani
leírása lehetséges lesz.

Hogy a muzeumnak ezen gyűjteményei hazánkon kívül is jó hirnek örvendenek, bizonyítják tudós férfiak és külföldi intézetek gyakori tudakozódásai, névleg Münchenből, Lipséből, Bécsből, Berlinből, Bonnól s. a. t., továbbá a bécsi bir. földt. intézetnek utolsó palaeontologiai értekezése, melyben a muzeum őslénytani gyűjteményeinek, melyek nagyrészt fölhasználva lettek, fényes elismeréssel adózik. Föl- említhetem azt is, hogy a muzeumegyelet által a világtárlaton kiállított „Erdély eruptiv kőzeteinek gyűjteménye“ az érdemérmét nyerte.

De a midőn a muzeum földtani gyűjteményei saját erejéből ily mó don növekednek és tökélyesbülnek, sajnálni lehet, hogy kifelé csak kevés érdeket költ azon fejlődés, s hogy a mult évről ily úton semmi növekedéssel sem dicsekedhetik a földtani gyűjtemény.“

Kolozsvárt, 1874. márcz. hó 12-én.

Koch Antal.

V. A régiség- és éremtárról.

Régiség- és éremtárunk történelme a lefolyt 1873-ik évben kevés nevezetes es feljegyezni való eseményt nyujt. Ha csak nem akarok kiterjeszkedni naplószerű felszámolására annak, hogy hónapról hónapra, hétről hétre, mit, mennyit és mi módon dolgoztam, voltaképpen nincs is egyéb jelenteni valóm, mint hogy a kezem alá adott gyűjtemény rendben van, hogy igyekszem ezt a rendet tökélyesbbé tenni, és a gyűjtemény tárgyait mentől tetszetősb csoportosítás és kiállítás által oly előnyösen tüntetni a látogató szemébe, a mint a rendelkezésemre álló személyes izlés, és a nem e czélra bérendezett helyiség viszonyai engedik. A gyűjtemény elérte a tökélynek egy bizonyos fokát, a melyen új szerzemények, ugy a mint nálunk ajándékokból és az e végre fordítható csekély pénzből eszközölhető vásárlásokból gyűlhetnek, lényegesen nem módosítják azt az őszbenyomást, a melyet tesz a gyűjtemény oly látogatóra, a ki nem éppen szaktudós. A mi régiségtárunk azok közé a gyűjtemények közé tartozik, a melyek kicsinyben nagyok; számos és érdekes darabot foglal magában, de ezek nem szemkápráztatók, nem távolról ragyogók. Közelről és apróra kell a mi gyűjteményünket nézni, hogy fogalmat lehessen róla szerezni, mennyi szép és érdekes tárgy van benne.

Eddig tett jelentéseimben több izben volt alkalmam megemlíteni, hogy régiségtárunk különösen középkori hazai, u. n. transsilvanicumokban felette szegény; évről évre vándorolnak ki az országból az ily tárgyak; a hol még léteznek egyes családok birtokában, hozzáférhetetlenek, mert vagy éppen nem eladók, vagy ha igen, oly áron, a melyet mi nem győzünk. Divattá vált most a középkori régészet, régész és műkedvelő cím alatt egész sáskaserge a zsbárusoknak kutatja fel az ország minden vidékét, és a legkevesebbet jelentő cse-

répkorsó vagy hólyagos csupor keresett árucikké vált, a melyet a divatszerű gyűjtés mohó vágya mesés árakkal fizet meg. Hogy ily körülmények közt valódi belbecscsel vagy művészeti, nem mondom tökélyvel, de legalább érdekességgel ékeskedő tárgy sem ajándék se vásár útján nem juthat a mi birtokunkba, igen természetes.

Teszünk azonban, a mit tehetünk. Bármily csekély ajándékot szívesen fogadunk és megbecsülünk, és ha kínálkozik elfogadható vásár, megveszszük, a mihez hozzá juthatunk. Így gyarapodott gyűjteményünk 1873-ban is 10 adomány és 5 vásár után 51 db. régiséggel és 429 db. éremmel, a melyből 8 arany, 383 ezüst, 27 réz pénz és 1 papír-pénzjegy.

Ez azonban csak szám. Különösen a pénzekre nézve meg kell jegyezni, hogy egyetlen vásárral megvettünk 279 db ezüst pénzt, a melyek ugyan tetemesen gyarapították gyűjteményünket és számos házagot töltötték bé; de bizony feles darabokat is szaporítottak.

A kapott adományok közül ki kell emelnem, hogy ő felsége főudvarmestere gr. Crenneville Ferenc ő nmlga megküldötte a muzeumnak egy ezüst példányban azt az emlékérmét, a melyet Gizela főhgnő ő fensége férjhezmenetele emlékére vertek; gr. Haller Ferenc 2 puskát, és Hirsch Manó adományát; egy római oszlopdereket Portusról egy fogadalmi felirattal, a mely valóságos epigraphiai ritkaság. Egyáltalában Portus nyujtotta a mult évben a legszebb szaporodásokat vásárlás útján is; gyönyörű bronztárgyakat a római előtti korból; egy felette érdekes kis ékszert aranyból, a melybe egy kláris intaglio van foglalva; és a mi mindenek felett díszére válik gyűjteményünknek, egy római mívű borostyánkő ékszert.

Ime t. közgyűlés, a mi kevés gyarapodást tudunk felmutatni. Nevezetesebb azonban mint anyagi gyarapodásunk az az erkölcsi vívmány, hogy Bécsben a világtárlaton bemutatott tárgyait nagy mértékben magokra vonták a szaktudósok figyelmét, a mi itthon maradt mégis még elég érdekes volt arra, hogy Benndorf Ottó tanár napokig tartott tanulmány után kinyilatkoztathassa, hogy a kolozsvári országos muzeum régiségtára nyujtotta neki a leggazdagabb forrást a római tartományi művészetet ismertető tanulmányai számára.

Éremgyűjteményünk nem csak szép, hanem bátran sorakozhatik a nagyok közé is, főleg a hazai érmészet szempontjából. Jellemzésére ennek elég kimondanom, hogy egyik legelismertebb tekintély e téren kinyilatkoztatta, hogy Erdély érmészete kidolgozása a Kolozsvárt székelő muzeum gyűjteménye mellőzésével lehetetlen.

A mit még mondhatnék, az nem anynyira a gyűjteményre, mint a gyűjtemény helyiségére vonatkoznék. Minthogy pedig e tárgyban határozni már nem tartozik a t. közgyűlés teendői közé; nem terjeszkedem ki oda.

„Történeti Lapok“ első évfolyam, 1. szám. szerkeszti K. Papp Miklós. Kolozsvárt 1874. Megjelen (ik) minden esütörtökön. (Előfizetési ár félévre 6, egész évre 12 ft).

Történelmi, élet- és jellemrajzi adatok az e szakmákkal foglalkozó szaktudósok és buvárok előtt, ha különböző fokban és mértékben is a magok minősége szerint, de minden esetre becsesek és érdekesek. Leledzenek pedig igen gyakran oly helyeken, a hol az ember nem is keresné, rájuk bukkan véletlenül sokszor olyan, a ki merőben egyéb után járt, s vajmi gyakran megesik, hogy ugy tessen vele, mint az éhes arab a pusztában, a ki a gyöngygyel tele zsákot elhányta ismét, mivel ott és abban a pillanatban ő maga nem tudta hasznát venni. Annál nagyobb köszönettel tartozunk P. M. urnak, a ki elég szerényen megvallván magáról, hogy sem ideje, sem hivatása sincs rá, hogy a kezébe került történelmi adatokat maga feldolgozza és értékesítse, még is elég figyelmes volt, hogy azt a mi esetleg efféléből útjába akadt, felgyűjtötte; és e gyűjteményt közzé teszi, hogy avatottabbak használják fel oda, a hova kell, és úgy, a mint megérdemlik.

E közzé tételre egy igen czélszerű utat választott, a mint élelmes emberhez illik. Egy vaskos oklevéltár drága könyv lesz vala, és anynyival kevésbé számíthatott volna kelendőségre, mivel, legalább a mutatóvány szám után itélve, nagyon tarka tartalommal kínálkozott volna. Így kap az előfizető aránylag olesó áron minden héten egy füzetet; ebből is lesz az év végéig egy vaskos kötet; csak hogy nem kell egyszerre elolvasni.

P. M. ur igen jól ismeri a közönséget. Ha ma kinálná egy 52 ívnyi kötettel 12 frtért, alig akadna vevője. Elosztja hát 52 egyes ívre, és adja 12 frtnyi előfizetésért egy egész éven át. Így aztán nem sokallják. Hiszen így aztán nem 52 ívre, hanem egy egész esztendőre fizet előre, és a lapot a házához hozzák, nem kell még a könyvárushoz menni érte.

A ki azonban megrendelte — és nem csak ohajtjuk, hanem reméljük is, hogy sokan megrendelték — használja fel P. M. ur okos gondolatát arra, hogy, a mint az egyes számokat kapja, rögtön készítsen magának a maga céljához alkalmazott mutató táblát. Ha felteszszük is, hogy a szerkesztő az évfolyam végivel fog adni egy tartalomjegyzéket; olyan tárgymutatót, a milyen a kutató történésznek kell, nem adhat. Az egyszer igen sokba kerülne, másodsor a tartalom tarka volta következtében akkorának kellene lenni, hogy a keresést nem könnyítené. Így készíthet magának mindenki különleges mutató táblát azokról az adatokról, a melyek saját kutatásai körébe vágnek, s ekkor igen sok hasznát fogja venni a „történeti lapok“-nak.

A mutatószám tartalma elég érdekes, hogy figyelmet ébreszsen, és kedvező előítéletet nyújtson a vállalat iránt, a melyet melegen ajánlunk olvasóink pártolásába. Következő levelek teszik az I szám szövegét:

1. Az olvasóhoz. 2. Lorántfy Zsuzsánna életéhez. Közli Szilágyi S. 3. Egy oklevél 1512-ből. 4. Alvinczi Péter pap kassai prédikátor levele a fejedelemség felől. 5. Barcsai Ákos fejedelem levele. 6. Teleki Mihály levele. 7. Czegei Vass György naplója (1704—5.) 8. Kazinczy fogsága történetéhez. 9. Adalék Bölöni Farkas Sándor életéhez. 10. Erdélyi levelek Kazinczytól. 11. Egy oklevél V. Ferdinánd királytól. 12. Az 1848-ki román mozgalmak történetéhez. 13. A b Wesselényi család zsigó levéltára kincseiből a.) Kölesey, b.) Fáy, c.) Deák Ferencz levelei. 14. Kossuth Lajos naplója. Közli Jakab Elek. 15. Egy levél Petőfi Sándortól. 16. Gr. Teleki Sándor emlékkönyvébe. Br. Wesselényi Miklóstól. 17. Bajza József levele. 18. Vörösmarty levele.

Az erdélyi muzeum részére 1874, mart. havában beküldött adományok jegyzéke.

I. Könyvek s kéziratok. A Smithsonian Institution-tól, Annual Report for the year 1871. Washington. 1873. — A bajor kir. tud. akademiától. Sitzungsberichte der philos. philolog. Classe. 1873. 4. 5. Heft. — A brandenburgi botan. Vereintól, Verhandlungen XV. Jahrg. Berlin 1873. — A nürnbergi german. Muzeumtól, Anzeiger für das Jahr 1873. Nürnberg. 1873. — A képviselő ház kiadó hivatalától, nyomtatványok 1 köt. — Haynald Lajos érsek önméltgától, Henszlmann, Die Grabungen des Erzbischofs von Kalocsa Dr. L. Haynald. Leipzig 1873. — A m. kir. földtani intézettől, Évkönyv III-dik köt. I. füzet. Pest. 1874. — A szepeni Verein für siebenb. Landeskundétól, Archiv XI. Bd. 1. 2. Heft. Hermanstadt. 1873. — A Ker. magvető szerkesztőségétől, Keresztény magvető. IX. köt. I. füzet. Kolozsvár. 1874. — A m.-vásárhelyi ref. főiskola nyomdájától, 3 nyomtatvány. — Gött János és fia brassai nyomdájától 2 nyomtatvány. — Szamosi János tanártól, egy kötet vegyes kézirat a múlt századból.

II. Régiségek és érmek: Zathureczky Károly kapitány urtól 1 ezüst gyűrű, 3 ezüst pénz, 1 papírpénzjegy. — Schönfeld Kálmántól 8 db. bronz töredék. — Nyéki Alajos hagyatékából 639 db. vegyes régi pénz. — Ó cs. és ap. kir. Felsője főudvarmestere gr Crenneville Ferencz tábornagyától, az ő flge 25 éves jubileumára vert emlékérem egy ezüst példánya.